

ศิลปกับมนุษยชาติ

และ

ร้องรำทำเพลง

ของ

อธิบดีกรมศิลปากร

พร้อมด้วย

ข้าหมื่น ของ นายมนตรี ตราโมท

คณะกรรมการในกองการสังคีต กรมศิลปากร

ตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในงานปดงศพ

นายปลัด วรรณเขจร

ณ วัดใหม่อมตวรค์ บางขุนพรหม

วันที่ 2 ตุลาคม 2491

ศิลปกับมนุษยชาติ

และ

ร้องรำทำเพลง

ของ

อธิบดีกรมศิลปากร

พร้อมด้วย

ข้าราชบริพารของ นายมนตรี ตราโมท

คณะกรรมการในกองการสังคีต กรมศิลปากร

ได้พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานปลงศพ

นายไพล่ วรรณเขจร

ณ วัดใหม่อมตวรค์ บางขุนพรหม

วันที่ 2 ตุลาคม 2491

คำนำ

ในงานฉาบงานปูนกิจศพนายโป๊ วรรณเขจร ข้าราชการแผนก
ดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลปากร ซึ่งกำหนด ณ วันที่ ๒
ตุลาคม ๒๔๕๑ คณะข้าราชการกองการสังคีตมีสมานฉันท์ร่วมใจ
กันจะพิมพ์หนังสือแจกเป็น ที่ระลึกในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมราช
การกองเดียวกัน และปรึกษาพร้อมกันเห็นว่า เรื่องศิลปกับ
มนุษยชาติและเรื่องร้องรำทำเพลง ของอธิบดีกรมศิลปากร กับ
เรื่องขับไม้ ของนายมนตรี ตราโมท หัวหน้าแผนกดุริยางค์ไทย
เหมาะสำหรับที่จะพิมพ์ในงานนี้ จึงขออนุมัติกรมศิลปากร
พิมพ์หนังสือ ๓ เรื่องนี้แจกเป็นอนุสรณ์

กรมศิลปากรเห็นชอบด้วยกับความดำริของคณะข้าราชการ
กองการสังคีต จึงอนุมัติให้พิมพ์หนังสือ ๓ เรื่องนี้ได้ตาม
ประสงค์ และขออนุมิตนาในกุศลเจตนา และสามัคคีธรรม
ของคณะข้าราชการในกองการสังคีตไว้ ณ ที่นี้ด้วย.

กรมศิลปากร

๒๑ กันยายน ๒๔๕๑

นายปล่ วรรณเชจร

ชาติะ ๒๔๔๘

มรณะ ๒๔๙๑

ประวัติ

นายไพล่ วรรณเขจร

นายไพล่ วรรณเขจร ชาติภูมิเดิมเป็นชาวบ้านผักไห่ จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา เกิดเมื่อวันจันทร์ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีมะเด็ง
ฉัปปศก ตรงกับวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ เป็นบุตร นายฮุ่น
และนางดับ วรรณเขจร นายไพล่ วรรณเขจร มีพี่น้องร่วมบิดา
มารดาด้วยกัน ๖ คน เป็นชาย ๓ หญิง ๓ แต่ที่มาเป็นคดีนี้ทาง
ทนายขอเลี้ยงในวงราชการ กับ นายปลั่ง วรรณเขจร ผู้พี่ชายใหญ่
ซึ่งได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ และ
นายไพล่ วรรณเขจร ผู้เป็นน้องรองนอกคนหนึ่ง ฉะเพาะแต่ ๒ คน
เมื่ออยู่ในวัยเยาว์ นายไพล่ ได้มาเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนวัดชัยโพ
ซึ่งเป็นโรงเรียนวัดประจำผักไห่ และสอบได้ชั้นประถมปีที่ ๒ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๔ หลังจากนั้นมา ทั้งนายปลั่ง และนายไพล่ ๒ คนพี่น้อง

ได้มาอยู่กับครุพระยอม ดุริยะชวิน ผู้เป็นตา ที่บ้านตำบลบางขุนพรหม (ตอนใกล้ ๕ แยก ริมถนนเดียวไปลงท่าเกษม) โดยเหตุที่ครุพระยอม ผู้เป็นตา เป็นศิลปินผู้มีฝีมือในทางเครื่องถ้วย จึงฝึกฝนหลานชาย คือ นายปลั่งและนายไต้ ทั้งสองคนให้เป็นนักคิดปทางดนตรีเป็นพนมาแต่เด็ก และก่อนที่จะเข้ารับราชการ นายปลั่ง กับนายไต้ ก็ได้ฝึกฝนกับหลวงไพเราะเสียงซอ (อัน ดุริยะชวิน) ผู้เป็นน้าชาย ต่อมาอีก นายไต้ วรรณเชจร ได้เข้ารับราชการเป็นนักเรียนฝึกหัด รับเงินเดือน ๑๕ บาท ในกรมพิพาทย์หัตถวงกรมมหรศพ เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๕ เวลานั้น มีอายุราว ๑๘ ปี จึงมีโอกาได้ฝึกฝนทางคิดปทางดนตรีกับครุอาจารย์ในกรมพิพาทย์หัตถวงต่อมา ทั้งนายปลั่ง และนายไต้ ต่างก็เป็นศิลปินเครื่องถ้วยที่มีฝีมือด้วยกันทั้งคู่ โดยนายปลั่ง ถนัดทางใช้ซออด้วงและซออู้ นายไต้ ถนัดทางใช้ซออด้วง ได้ฝึกฝนจนเป็นนักดนตรีที่บรรดาศักดิ์ด้วยกันยกย่องว่า เป็นศิลปินผู้มีฝีมือดีในทางใช้ซออด้วง ต่อมาเมื่อทางราชการได้โอนงานการช่างและงานในกรมมหรศพ (ซึ่งได้โอนมาขึ้นสำนักพระราชวังในรัชกาลที่ ๗ เรียก ว่ากรมพิพาทย์และโขนหลวง) จากสำนักพระราชวัง มาอยู่ในสังกัด

ก

ของกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ นายไพบูลย์ วรรณเชจร ก็ย้าย
สังกัดมาอยู่ในกรมศิลปากรด้วย ในครั้งหลังนั้น นายไพบูลย์ วรรณเชจร
เป็นข้าราชการคิดเป็นสังกัดแผนกดุริยางค์ไทย กองการสังคีต กรมศิลป-
ากร รับอัตราเงินเดือน ๕๐ บาท

นายไพบูลย์ วรรณเชจร เป็นผู้ที่มีนิสัยเยือกเย็นไม่ปรากฏแสดง
อาการขุ่นเคือง และไม่เคยมี่เรื่องราวกระทบกระทั่งกับเพื่อนฝูงหรือ
ผู้บังคับบัญชา ตามปรกติ เป็นคนพุดน้อย แต่ทำงานได้ผล เมื่อร่วม
วงสนทนากับบรรดาเพื่อนฝูง ก็มักจะมีความเป็นคนฟัง ถ้าเรื่องที่เพื่อน
ฝูงเขาพูดกันซับซ้อน ก็หัวเราะสันทัดด้วย ถ้ามีเรื่องซับซ้อน ก็นั่งฟัง
เฉยๆ ไม่มีโต้แย้งหรือสนับสนุน แต่ก็อยู่ข้างตามธรรมดาของคน
ไม่ชอบพูด นานๆ ก็มีประโยคคำพูดผลุดออกมาบ้าง และก็มักจะ
เป็นถ้อยคำที่ซับซ้อนหรือนำความตั้งใจให้เกิดแก่ผู้ได้ยินได้ฟัง ด้วย
นิสัยไม่มากไม่น้อยเช่นนั้น นายไพบูลย์ วรรณเชจร จึงเป็นที่รักใคร่ของ
บรรดาญาติมิตรตลอดจนเพื่อนข้าราชการและผู้บังคับบัญชามาก

นายไพบูลย์ วรรณเชจร ได้แต่งงานกับนางทองสุก วรรณเชจร
อยู่เป็นปรกติสุขตลอดมาและมีบุตรธิดาด้วยกัน ๒ คน คือ—

๑. เด็กหญิง เปตังศรี วรรณเขจร
๒. เด็กชาย ปรีชา วรรณเขจร
๓. เด็กชาย ประสงค์ วรรณเขจร
๔. เด็กชาย ประเสริฐ วรรณเขจร
๕. เด็กหญิง นันทวัน วรรณเขจร
๖. เด็กชาย กฤษฎา วรรณเขจร

เมื่อก่อนจะถึงแก่กรรมนั้น มิได้ปรากฏอาการว่า นายไต้
เจ็บไข้ได้ป่วยอย่างไร นายไต้ ยังได้ไปช่วยงานทำบุญอายุของ
นายผิง บัณฑิต ณ บ้านริมถนนบริพัตรเมื่อคืนวันอาทิตย์ที่ ๒๔๕๑
และได้ร่วมวงบรรเลงดนตรีเครื่องสายกันอยู่เป็นปรกติกับบรรดาเพื่อน
ฝูง ตลอดเวลาที่บรรเลงอยู่ เพื่อนนักดนตรีที่ร่วมวงกันอยู่ในคืนนั้น
ต่างพากันรู้สึกประหลาดใจว่า คืนนี้ นายไต้ ดีซอดวงดีเหลือเกิน
การบรรเลงเครื่องสายได้ผ่านมาจนถึงเวลาราว ๒๓.๐๐ น. ก็มาถึงเพลง
“ไอ้ดาว” ตามบทในเรื่องมณีนพขัย นายเหนียว ดุริยพันธุ์ เป็นผู้
ขับร้องท่อนแรก ว่า

เดินทางมาในถางมรคา พระราชาทอดถอนใจใหญ่
โอ้ว่าเวรกรรมได้ทำไว้ จะต้องไปเป็นข้าพราหมณ์
แล้วดนตรี(เครื่องสาย) ก็รับ พงษ์ร้องท่อน ๒ ว่า

“ชกเขยไม่เคยจะยกยาก แล่นดำบากเคื่องข้องหมองศรี”
ขณะที่ดนตรีกำลังหยุดรับ นายไปต๋ คงจะรู้สึกถึงเวณศรัทธาหรือ
อย่างไรไม่ทราบ ก็ขออภัยมาห่มองไปจากนางฉันทบริเวรแดงการ ซึ่ง
ร่วมวงอยู่ นางฉันทบริเวรแดงการจึงหยิบส่งให้ นายไปต๋ รับมาวางไว้
ข้างหน้ายังมีทันได้บ้ายหรือทา ด้วยคงจะรอทำดนตรีรับให้จับท่อนส่ง
เสียก่อน พอนายเหนียวร้องต่อไปถึงคำว่า “ไม่รู้จักใจ---” ก็
พอได้พอนร่วมวงด้วยกันเห็นตัวนายไปต๋ ผะหงาย มือซ้ายกุมคันช่อ
ค่วง มือขวาถือคันสีซู้ซุน เป็นที่ผัดสังเกตุ บรรดาเพื่อนร่วมวงจึงรีบ
เข้าช่วยกันประคองตัว แทะช่อแต่ละคันสีออกจากมือ ช่วยกันทำปฐม
พยาบารตแล้วรับนำตัวไปส่งโรงพยาบาลถางตาง ยังมีทันที่แพทย์จะให้
ความช่วยเหลือประการใด นายไปต๋ วรรณเชจร ก็สิ้นใจเสียแล้ว เมื่อ
เวลา ๒๓.๐๐ นาฬิกาเศษ ในคืนวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๓ นั้นเอง
คำนวณอายุได้ ๔๒ ปี ๓ เดือน กับ ๓๑ วัน รุ่งขึ้นวันที่ ๘ บรรดาญาติ

ณ

มิตรและเพื่อนข้าราชการ ได้ขอรับศพของ นายไต้ วรรณเชจร มาไว้ ณ วัดใหม่อมตวงศ์ บางขุนพรหม ซึ่งเป็นวัดใกล้บ้านของนายไต้ วรรณเชจร และในเย็นวันนั้น บรรดาญาติมิตรและท่านผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือที่พากันไปรดน้ำศพ ยังได้ได้เห็นมือซ้ายของ นายไต้ วรรณเชจร คงอยู่ในท่าถ้อยคันชอดดวงทนต์งดงามดี เมื่อก่อนฉันดมหายใจรับน้ำอาบศพของคนอยู่.

ศิลปกับมนุษย์ชาติ

ของ

อธิปติกรมศิลปากร

ท่านกรู ข้าพเจ้ากรู และใคร ๆ กรู ว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่ง
แห่งสัตว์โลก เพราะมีร่างกายซึ่งต้องอาศัยอาหารและลมหายใจ เป็น
เครื่องยังชีวิตให้คงอยู่ แต่มนุษย์เป็นยอดของสัตว์โลก เพราะมีใจ
ครองคอยควบคุมให้รู้ตัว ไม่พอใจอยู่เพียงกินอิ่มนอนหลับ ยังต้อง
การบำรุงจิตใจให้เจริญงอกงามตามไปด้วยกับร่างกาย ถ้าคิดแต่
เรื่องบำรุงทางร่างกายอย่างเดียว ไม่เหลียวแลบำรุงทางปัญญาและจิตใจ
ให้เป็นไปทางฝ่ายดังงามตามไปด้วย ก็มีสภาพความเป็นอยู่ไม่ผิด
แปลกกว่าสัตว์โลกทั้งหลาย ซึ่งเดิมมีความเป็นอยู่อย่างใดก็เป็นอยู่
อย่างนั้นโดยธรรมดา ที่มนุษย์มีความเจริญก้าวหน้ามาได้ถึงทุกวันนี้
ก็เพราะมีอะไรอย่างหนึ่งอยู่ในตน คอยบังคับตนกระตุกตนไม่ให้พอใจ

อยู่แต่เรื่องสุขกายสบายตัวเท่านั้น ยังต้องการความเจริญทางปัญญา
และจิตใจ ให้เกิดผลประดังแต่ตั้งอันเป็นคุณงามความดี ดังเห็นด้าน
ได้แก่ศาสนาและศิลปวิทยาการ อันเป็นปัจจัยแท้จริงที่ทำให้เกิดความ
สุขสงบเย็นใจ ถ้ารู้จักบำรุงรู้จักทำและรู้จักใช้ให้ถูกต้อง มนุษย์ส่วน
มากได้ดำเนินชีวิตไปสู่แดนแห่งคุณงามความดีดังที่กล่าว ยังมีเหลืออยู่
บ้างเป็นส่วนน้อยที่เดินทางผิดมุ่งแต่ความสุขกายสบายเดียว ไม่บำรุงและ
ฝึกฝนปัญญาและจิตใจให้งอกงามในทางดี ชำยังปล่อยให้หันเหไป
ในทางที่ชั่วที่ต่ำช้า เทากับเป็นพวกสัตว์ป่าแห่งมนุษยชาติ

ถ้าจะนึกย้อนขึ้นไปถึงสมัยดึกดำบรรพ์ โดยอาศัยความรู้ทาง
มนุษย์วิทยาเป็นแนวเทียบ ก็พอจะเห็นเรื่องความเป็นอยู่ของมนุษย์แต่
ก่อน เมื่อยังอยู่ในขั้นต้นแห่งความเจริญได้ไม่ห่างไกลนักกว่า เมื่อ
ความต้องการตั้งอันจำเป็นแก่ชีวิตในเบื้องต้น มีอาหารการกินเครื่อง
นุ่งห่มและที่อยู่อาศัย ดำรงชีพประดังค์แล้วก็หมดกังวลไปพักหนึ่ง
มีเวลาพักผ่อนพอที่จะคิดนึกเรื่องต่าง ๆ นานา คงไม่ได้นอนนิ่งเป็น
เหม่อลมเผลอไป ขั้นต้นอาจเกิดความพิศวงงงงวยและอัศจรรย์ใจใน
ความงามของธรรมชาติที่ปรากฏเห็น มองดูมดดูดอกไม้ทั้งงามดรอคา

มีหลายอย่างต่างพรรณ คารดาษดั่งดั่งดั่งกับใบซึ่งเป็นสีเขียวสดดั่งดั่ง
งาม ก็บังเกิดความรู้สึกเห็นความงามของดอกไม้ จึงเก็บเอามาประ-
ดับตกแต่งร่างกายและเย้าเรือน ให้ดูงามตามประดำของผู้ที่ยังมีจิต
ใจเป็นความเจริญอยู่ในขั้นต้น เมื่อเห็นเขียวงามกระดกตัวไปปลุกหอย
และหิงงามๆ ก็นำมาร้อยมาทำเป็นสร้อยประดับคอและแขนขา ต่อ
มาเมื่อพบสิ่งที่เป็นสีเขียวงาม ก็นำเอามาทำเป็นสร้อยเครื่องนุ่งห่ม
และทำเครื่องใช้ไม้สอยและสิ่งต่างๆ ที่คนสร้างขึ้น สักนำมาใช้ทำและ
ย้อมสี ก็เป็นสีเขียวอย่างหยาบๆ ไม่สะอาดด้วยอะไรนัก สักแต่ให้มันเป็นสีสด
ฉาดบาดตาได้เท่าใดก็ดี เมื่อมีเวลาว่างเด่นต้นๆ ก็ร้องว่าทำเพลง
ประมอทำจังหวะในหมู่พวกของตน ให้เกิดเสียงเอื้ออึงเออด้งเออเร็ว
กันเข้าว่า ไม่ผิดอะไรกับเด็กๆ ที่ชอบร้องชอบเต้นในขณะที่เบิกบาน
สบายใจ ถ้าไม่ร้องไม่เต้นกับันรูปเขียนรูปไปตามอำเภอใจ เหตุนี้
การร้องว่าทำเพลง บันรูป วาดรูป และ การตกแต่งประดับ ประดา และ
ระบายสีของคนป่าเถื่อนไม่ว่าที่ใด จึงมีลักษณะระมัดมัดคล้ายคลึงกันทุก
แห่ง นี่แหละเป็นขั้นต้นของกำเนิดศิลปะ เรียกในภาษาอังกฤษว่า
Primitive Arts แปลว่าศิลปะแรกเริ่ม

ทักจนจบ ทำไมจึงมีบทพากย์ทำเพลง ไม่มีไม่ได้หรือ ก็ใดเหมือนกัน
แต่จะรู้สึกว่ามีอะไรบกพร่องไป เครื่องนุ่งห่มเสื้อผ้า เครื่องใช้ไม้
สอย เครื่องถ้วยชามตามใหม่ และอะไรอื่นอีกมากมาย ทำไมจึง
ต้องทำให้เรียบร้อยงดงาม และตกแต่งประดับประดาเขียนเป็นลวด
ลายและระบายสี ไม่ต้องมีไม่ได้หรือ ก็ใดเหมือนกัน แต่จะรู้สึกว่
ามีอะไรขาดๆอยู่ ดังที่ขาดนั้นคือ ความงามความไพเราะอันเป็นความ
รู้สึกทางสุนทรียะที่เรียกว่า aesthetics ในภาษาฝรั่งที่มีฝังอยู่ในจิตสำ
นึกของคนทุกรูปทุกนาม เพราะฉะนั้นศิลปะจึงมีมาแต่แต่สมัยแรกเริ่ม
เดิมที

เด็กเป็นวัยต้นของคนแต่ละคน คนป่าเถื่อนอนารยชนก็เป็นวัย
ต้นของชาติแต่ละชาติ คนที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องผ่านวัยเด็กมาก่อน
ชาติที่เจริญก็ต้องผ่านชนเป็นคนป่าเถื่อนอนารยชนมาก่อน เราจะดูความ
ที่คลั่งตายขยายทั่วแห่งความเจริญของชาติ ต้องศึกษาและคิดตัวอย่าง
จากความเป็นไปของป่าคนอนารยชนมาก่อน ถ้าหากเกิดขึ้นต้นแล้วว่า
เป็นมาอย่างไร และคลั่งตายขยายตัวเป็นความเจริญมาได้อย่างไร
และชาติต้องเสื่อมไปเพราะด้วยอะไร ดังมีตัวอย่างให้ดูอยู่ในวิชาประ-

วัตถุศาสตร์ ก็อาจทำให้รู้ตัวทันที รู้จักบำรุงสิ่งดี ๆ ที่เป็นมรดกของชาติไว้ และรู้จักเลือกเฟ้นคัดแปลงแก้ไขสิ่งดี ๆ ที่กำลังจะเสื่อมและชดโสมไป ก็อะไรเล่าที่เป็นสิ่งดี ๆ และเป็นสิ่งถาวรของชาติ มีอาหารกิน มีร่างกายสมบูรณ์ เราจึงต้องบำรุงการเพาะปลูกและบำรุงร่างกายให้ได้ความสุขความสบาย ตามสมควรแก่อัธยาศัย นี่เป็นความจำเป็นของร่างกาย แต่เราจะปล่อยสมองและจิตใจ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาและความรู้ดี ๆ ที่ตั้งงามของเรา ให้ขาดบำรุงและไม่สมบูรณ์ไปด้วยกระหนหรือน ท้องเต็มด้วยอาหาร แต่สมองและจิตใจมีอาหารไม่เต็ม ก็เปรียบเหมือนเป็นคนที่ไม่สมบูรณ์ด้วยประการทั้งปวง

มนุษย์ป่าเถื่อนอนารยชน เมื่อผ่านพ้นความเป็นอยู่ระยะแรก ดึงกล่าวมาเดวณ และเมื่อปัญญาความรู้คิดตกายเป็นความเจริญขึ้นแล้ว ก็มีความคิดเป็นระเบียบและประณีตขึ้นโดยลำดับ จะดูจะฟังอะไร ก็ต้องการแต่ที่งามที่ดีกว่าที่เคยเคยฟังมาก่อน แต่การสร้างสิ่งที่ดีงามที่ดี ไม่ใช่มั้ยู่แก่คนใดทั้งหมดทุกคน เพราะฉะนั้นจึงเกิดความจำเป็นต้องอาศัยผู้ที่มีนิสัยสามารถในเรื่องสร้างสิ่งเหล่านี้ ให้เป็นผู้ช่วยสร้างให้ด้วย เป็นคนสร้างรูปเคารพบูชาเป็นรูปผู้รูปเทวดา

ตามทัศนะความนับถือและกลัวเกรง หรือไม่ทำให้เป็นผู้สร้างและเป็นผู้
ผู้ตกแต่งประดับประดาบ้านเรือนของผู้เป็นหัวหน้า หรือสถานที่ศักดิ์
สิทธิ์เป็นต้น ให้ตั้งามเป็นผู้เจริญตาเจริญใจ ผู้ที่สามารถสร้างและ
แต่งตั้งเหล่านี้ได้แก่พวกคฤหัสถ์

ในระยะตอนแรกนี้ การดนตรีการรำและการใช้ถ้อยคำ เป็น
แต่เครื่องประกอบสำหรับใช้ในลัทธิศาสนา ซึ่งในสมัยนั้นยังเป็นที่
นับถือผีต่างเทวดาอยู่ การร้องรำทำเพลงทมิชนกเพื่อขับร้องและเล่น
ถวายเจ้าและเทวดาที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการแสดงความเคารพให้ท่านชอบ
ใจ หรือเขาอกเขาใจท่านไว้จะได้ไม่โกรธไม่หักคอก การใช้ถ้อยคำก็
เพื่อสำหรับจับถ้อยคำที่ดี หรือเพื่อประโยชน์ใช้เป็นเวทมนต์ สำหรับบัง
คับหรือขอร้องท่านบรรดาให้สิ่งที่คุณปรารถนาให้หมดไปหรือให้มีมา

คติอย่างนี้ต่างเทวดานี้ ภาษาอังกฤษเรียกว่า Animism . เป็น
ลัทธิที่เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ จะเป็นป่าเขาต้นไม้แม่น้ำหรือไม่ว่า
สิ่งอะไร ที่ใหญ่โตมหิพาหรือหน้าปาดอัศจรรย์อันมีอะไรตั้งอยู่
ตลอดจนอาการปรากฏขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ฝนตก พายุร้อง แผ่นดิน
ไหว ภัยพิบัติ จันทรคราส เป็นต้น ก็ถือว่าสิ่งประจักษ์เหล่านี้เป็น

ผู้หากบรรดาให้ปรากฏขึ้น มนุษย์สมัยนั้นเห็นว่าสิ่งที่สิ่งศักดิ์
 เหล่านั้น ย่อมมีอำนาจและฤทธิ์เดชเหนือคน คนจึงดื่มด่ำและดื่
 อำนาจที่วาน ใหม่เป็นดวงคนขึ้น ให้เป็นรูปคนบ้าง เป็นรูปเปรียบเทียบ
 ครึงคนครึ่งสัตว์บ้าง เป็นสัตว์บ้าง

คติความเชื่ออย่างนี้ เป็นลักษณะค่านิยมเดิมของมนุษย์ทุกชาติ
 ดื่บกินมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ แม้ชนชาติซึ่งมีวัฒนธรรมสูง ถึงจะ
 ไม่ใคร่เชื่อถือคดีย่างที่วาน ก็ยังไม่วายเป็นความเชื่อที่เรอริง ผ่องอยู่
 ในพิธีรีตองดองเป็นต้นดาน ประจำอยู่ในความคิดความนึกของคนเป็น
 อันมากโดยไม่รู้สึกตัว คนที่มีกำลังทรัพย์น้อย ไม่สามารถจะหาผู้ร้อง
 ว่าทำเพลงไปเด่นบูชาถวายเจ้าได้ ก็ยังอุทิศให้เอาตะคอนยกคือทำเป็น
 ตุ๊กตาต่างว่าเป็นตะคอนจริง ๆ และเป็นข้างเป็นมา ไปแขวนไปตั้งบูชา
 ไว้ตามศาลเทพารักษ์หรือตามต้นไม้ใหญ่ ซึ่งถือกันว่าเป็นที่อยู่ของผี
 เทพารักษ์ผู้ศักดิ์สิทธิ์ แม่เมื่อมนุษย์รู้จักนับถือคำสอนที่ประณตตั้งแล้ว
 ก็ยังนำสิ่งเหล่านั้นไปใช้ในทางคำสอน เช่นมีตะคอนต้มโภชถวายเป็น
 เครื่องบูชาบ้าง ประโคมเครื่องดุริยางคดนตรีหรือสัตว์ด้นจับบ่า
 ร่ายบ้าง เพื่อขับกล่อมสัตว์ดุร้ายกรบนำเรอพระเป็นเจ้า เหล่านี้

เขาเป็นคนเหี้ยมโหดทุกทงหน ^๕ เหตุนี้จึงเห็นความสำคัญได้อย่างหนึ่ง
 ว่า คีตกับมนุษย์ชาติแยกกันไม่ออก ที่ใดมีมนุษย์ที่นั่นก็มีคีต คีตป
 แต่โบราณมาเกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนมาก เพราะคีตเป็นสิ่งจำเป็นซึ่ง
 มนุษย์นับถือว่าเป็นของดีงามเป็นของสูง จึงนำเอาไปเป็นเครื่องแต่ง
 ประกอบเป็นเครื่องบูชาแก่ศาสนา ซึ่งนับถือว่าเป็นของสูงเหนือสิ่งใด
 ทั้งหมด ภายหลังคีตปเหล่านี้จึงได้กลายมาเป็นคีตปเพื่อบำรุงบำเรอ
 จิตใจของคนทั่วไป คีตปของสมัยแรกเริ่มจึงได้กลายเรียบสูงชัน
 เป็นลำดับมา

เมื่อประเทศชาติโดยบรรดาความเจริญเต็มที่แล้ว คีตปของ
 ชาตินั้นก็มักมีการเหมือนกับศาสนา คือกลายเป็นส่วนสำคัญแห่ง
 วัฒนธรรมประจำชาติ แยกกันไม่ออก ประชาชนย่อมจะได้ประโยชน์
 แห่งสิ่งดีงามอันปรากฏให้เห็นในคีตป อย่างหาขอบเขตไม่ได้ บ้าน
 หรือวิหารไม่ว่าเป็นของส่วนตัวหรือส่วนสาธารณะ ถ้าผู้อ่อนท่อน
 ตะไบ ถ้วยโถโอชาม เครื่องมือเครื่องใช้เครื่องให้ความสะดวกความ
 สบาย คนตรีและตะคอง รูปปั้นรูปเขียน เครื่องประดับตกแต่ง หนึ่งคือ

และอื่นๆ อีกมากมายอันเป็นดังที่ปรากฏขึ้นแก่ชาติที่เจริญก็เกี่ยวข้องกับ
 พัวพันกันไปกับคิดป เพียงแต่ท่านต้องการจะปลูกต้นไม้ประดับสวน
 ของท่านให้งาม คิดปก็จะเป็เครื่องช่วย ท่านต้องการเลือกดีและดวด
 ลายดอกดวงของเสื้อผ้าทงามๆ คิดปก็จะเป็ที่ปรึกษา ท่านต้องการ
 ส่งบารมณเป็นสุขใจชั่วครวครว หนึ่งคือวรรณคดีและบทเพลง
 เพราะๆ จะเป็นเครื่องช่วยท่าน ท่านต้องการอะไรอีก ซึ่งเป็นเครื่อง
 ทำความบรรเทใจและความสงบใจมาให้ท่าน ทำให้ท่านคิดและรู้ดี
 เห็นแต่สิ่งดีงาม คิดปก็ช่วยท่านได้อีก ผู้ใดคิดตรงข้าม หรือคิดเห็น
 ว่าคิดปเป็นสิ่งที่ไมมีความจำเป็น ผู้นั้นก็เท่ากับไม่ใช่เป็นเชื่อด้ายของ
 ชาติซึ่งมีวรรณคดีและคิดปสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตกาล

ที่ท่านเป็นคนๆ หนึ่งของชาติได้ ก็ด้วยเหตุหลายประการ และ
 ประการหนึ่งซึ่งเป็นประการใหญ่หนึ่งก็คือคิดป ถ้าประเทศเราไม่มีวัด
 วาอาราม ที่งามวิจิตรรจนาด้วยสิ่งอันเป็นศิลปกรรม ไม่มีพระพุท
 ธิ์ที่งามสง่าน่าเคารพบูชา ไม่มีดวดดวยและภาพจิตรกรรมตามผนัง
 โอบสถและวิหารที่งามตระอตา ไม่มีเครื่องเงินเครื่องทองเครื่องถม
 เครื่องปั้นดินเผา ถ้วยโถโอชามที่งามตา เครื่องทองเครื่องถัก และ

ฝรั่งไซออน ๆ อีกเป็นอันมาก อันประกอบขึ้นเป็นรูปมัสต์ดินแดะดวด
 ฐานเป็นศิลปะอย่างงดงามต้องตาต้องใจ ไม่มีตะคองรำไม่มีโชน ไม่มี
 ยี่พาทย์โหรี ไม่มีหนังดึกที่เล่นวรรณคดีป๊อปที่จะอดเขาได้อย่าง
 พากภูมิใจ ว่านั่นแหละคือสมบัติส่วนรวมของชาติไทย ซึ่งสืบต่อเป็น
 มรดกตกทอดกันมาแต่บรรพบุรุษไม่ขาดสาย แล้วต้องบอกให้ทราบที่
 ว่าประเทศไทยมีอะไรบ้างที่ดี ๆ ที่ถาวร ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ที่
 เป็นลาภอันยิ่งใหญ่อยู่แล้ว แต่ถ้าพมัวเท่านั้นประเทศไทยจะได้รับความ
 นับถือและยกย่องของประเทศชาติอื่น ซึ่งมีวัฒนธรรมและอารยธรรม
 สูงได้แค่ไหน ชาวต่างประเทศที่เขาแวะผ่านเข้ามาประเทศไทย เขา
 ต้องการอะไรชมอะไร ทุกคราวที่มาเป็นต้องขอชมปราสาทพระ-
 ราชมังและวัดวาอาราม ต้องการดูโชนตะคองซึ่งเป็นนาฏศิลป์แท้ของ
 เรา ต้องการดูพิธีกรรมที่ซึ่งเป็นที่ด้าสมัครยาดังต่าง ๆ ของโบราณ
 ของเรา ดังเหล่านี้คือสมบัติส่วนรวมของชาติไทย อันเป็นมรดกมีค่า
 ในทางวัฒนธรรม เขาได้แล้วเขามีความเป็นความรู้ดีอย่างไร เขาก็ว่า
 เขาเข้าใจผิดหนักไ้ไม่กว่าชนชาติไทยจะมีวัฒนธรรมอันสืบต่อมาแต่โบ-
 รานสูงถึงปานนี้ นี่เป็นถ้อยคำที่มธุไดยินเขาพูดคุยกันในระหว่างพวก

ของเขา แล้วนำมาบอกข้าพเจ้า

ถ้าจะกล่าวว่าศิลปเป็นสิ่งจำเป็นจริง แต่เมื่อยังมีเหตุอย่างอื่น
ที่จำเป็นมากกว่าก็พักเอาไว้ก่อนได้ มีอยู่อย่างใดก็ให้มีอยู่อย่างนั้นไป
พลางก่อนก็ได้ ยังไม่จำเป็นต้องตั้งเดิริมต้องบำรุงให้ก้าวหน้า ถ้าต้อง
การสิ่งที่เป็นศิลป สิ่งขอเอามาจากต่างประเทศก็ได้ ดอกหรือเอา
อย่างของเขาก็ได้เพราะเขาเป็นชาติที่เจริญแล้ว คิดอย่างนั้นดูเหมือนถูก
แต่ก็ไม่ถูก เพราะถ้าคิดอย่างนั้นก็เท่ากับตกเป็นทาสของวัฒนธรรมต่างประเทศ
ศิลปของไทยซึ่งเป็นที่ยอมรับและนับคอกันมา ก็จะต้องเสื่อม
และสูญไปในเวลาไม่ช้า ถ้าจะกล่าวว่าศิลปไม่จำเป็นแก่ประเทศชาติ
โดยเฉพาะทางเวลาแห่งภาวะความเป็นอยู่ของชาติ ก็จริงอยู่ แต่ถ้า
ทอดทิ้งให้ค่อยเสื่อมค่อยสูญไปโดยไม่รู้สึกตัว ความนิยมยินดีในศิลป
ของชาติก็ย่อมจะซบเซาถึงระดับเดียวกับศิลปแรกเริ่ม นี่เป็นของแน่
ทีเดียว

ศิลปเป็นสิ่งจำเป็นแก่คนทุกคน ถึงแม้ว่าจะมองไม่เห็นผล
ได้โดยตรง เหมือนอย่างของที่มองเห็นประโยชน์ใช้สอยได้เฉพาะหน้า
ถ้าจะเปรียบก็เหมือนพระคำสอน ท่านมองเห็นพระสงฆ์หมั่นนุ่งผ้า

หนึ่ง มีสติปรัญสังกานังพบเพียบพนมมือฟังอยู่ด้วยกิริยาอาการอัน
 เคารพสงบเลื่องม ถัดแต่ผิวเผินก็ยังไม่เห็นผลได้โดยตรง เพราะส่ว
 หนึ่งไม่ทำให้ท้องหายใจ ไม่ทำให้มีของใช้ ไม่ทำให้ได้รับความ
 อดกล้าย แต่ว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องราวทางกาย คำคัญอยู่ในนั้น
 ถึงกระนั้นผลที่ให้แก่ทางความรู้และความรู้ทางจิตใจ ก็คำคัญเหมือน
 กัน เพราะเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้ผ่องใส ทำให้บรรเทใจสบาย
 ใจและทำให้เกิดสติปัญญาความรู้ ให้คิดเห็นและประพฤติแต่สิ่งที่ดี
 งาม รู้ค่าแห่งคุณงามความดีสูงขึ้นไปด้วยลำดับ จนถึงขั้นอันเป็นอุดม
 ธรรม วรรณคดีและคติเป็นดังผูกพันความเป็นมิตรระหว่างชาติ
 เพราะด้วยคติป็นเองที่ทำให้เรานิยมยินดีด้วยกับผู้อื่น ที่ใดไม่มีคติป็น
 นั้นก็แต่ถึงเดวธรรมเป็นเยี่ยมดีตัวป่า ดดฐานะแห่งชีวิตความเป็นอยู่
 เสมอด้วยระดับดีตัวป่า มีแต่การกินการนอนการเสพย์เมถุนเท่านั้น

การศึกษาในโรงเรียนแม้แต่ในชั้นประถมศึกษา ยังต้องมีการ
 ผูกหัดวาดเขียน บัณรป อ่านและท่องบ่นบทกวีนิพนธ์ เริ่มแต่อย่าง
 ง่าย ๆ ไปก่อน แล้วจึงประณัตตขึ้นเป็นลำดับตามแต่โอกาส ทั้งนี้
 เพื่อประโยชน์อะไร ก็เพื่อจะอบรมจิตใจเด็ก ๆ ซึ่งมีนิสัยชอบดั่ง

เหล่าน้อยแต่อยู่ในดินดานใหม่มันดัดขึ้นแก้ต่างประณิตยงชน จะได้เป็นผู้
รักษาความดีงามความมีระเบียบเรียบร้อย ข้าพเจ้าจากดาวเช่นนี้ ดังที่
ท่านอาจคิดว่าข้าพเจ้าคงคิดเรื่องศิลป์ จึงเห็นศิลป์เป็นวิชาพิเศษกว่า
อะไรทั้งหมดยกเว้นศิลป์ของดัดแทมซึ่งเบ เกวี่และศิลป์นั้นเป็นคนคิดทงน
หรือ ตอบว่าเกวี่และศิลป์นั้นก็มีทั้งที่ดีและไม่ดีและที่เป็นกลางๆ ไม่ได้
ไม่ชั่วก็มี ทงนกับธรรมดาไม่มีแปลก ไม่ว่าคนจำพวกไหนก็มีดีมี
ชั่วอยู่ในหมู่ด้วยกันทงนนั้น นักปราชญ์และกวีทงนเมาก็มี ศิลปินที่เป็น
คนเห็นแต่จะได้ไม่รักเกียรติในวิชาชีพของตนก็มี แต่เมื่อรวบรวมแล้ว
เกวี่และศิลป์นั้นก็มีอยู่อย่างหนึ่งที่ดีคล้ายคลึงกันเป็นอันมาก คือ “ท้อง
แห้ง” “ได้แห้ง” ไม่จำเป็นต้องกล่าวมากว่ากันอยู่ดีแล้ว ว่าในเรื่อง
ศิลป์ในตัวของมันเอง ก็มีศิลป์ดีศิลป์ชั่วศิลป์ไม่ดีไม่ชั่วระคนปนกันอยู่
เปรียบเหมือนคนก็มีทั้งคนดี คนชั่ว คนดีด้วย คนชั่วเหว คนผู้หญิง คนผู้ชาย
ตลอดจนคนกะเทยก็มี เราจะบอกว่าคนกะเทยไม่ใช่คน คนชั่วไม่ใช่
คนเราก็ดูไม่ได้ ในเรื่องศิลป์ก็เช่นเดียวกัน ศิลป์ดีศิลป์เลวก็เป็น
ศิลป์ด้วยกัน

ที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงเรื่องศิลป์ว่าเป็นเครื่องอบรมจิตใจให้รักดี

งามมีความบรรเทิงใจ ข้าพเจ้าหมายถึงศิลปที่ไม่ใช่เป็นศิลปชั่ว ไม่ใช่
 ศิลปชนิดที่น้อมนำจิตใจผู้อ่านผู้ดู หรือผู้ฟังให้ ตกไป อยู่ใน ฝ่ายต่ำ
 ข้าพเจ้าฟังบทขับร้องและละครอันวิเศษอยู่บ่อยๆ ข้าพเจ้าฟังแล้วก็อาจคิด
 เห็นเป็นความรู้สึกส่วนตัวว่า บทขับร้องบทไหน ละครเรื่องไหนเป็น
 ชนิดที่ดีในคำของท่านว่า “กุศดาธรรมา อกุศดาธรรมา อพฺยาภาดา-
 ธรรมา” คือเป็นกุศล อกุศล หรือเป็นกลางๆ ไม่เป็นกุศลหรืออกุศล
 เพราะฉะนั้นศิลปที่ข้าพเจ้ากล่าวมาแต่ต้น มุ่งแต่ศิลปชนิดที่เป็นกุศล
 มิละทิ้งเป็นอพฺยาภาดา ๒ อย่างเท่านั้น ซึ่งในภาษาอังกฤษเขาเรียกว่า
 Moral Arts และ Amoral Arts ไม่เอาศิลปชนิดที่เป็นอกุศลหรือ Im-
 Moral Arts เข้ามาร่วมด้วย ด้วยเหตุผลดังบรรยายมานี้ ท่านจึง
 กล่าวว่าประชาชนของประเทศชาติได้นิยมชมชอบศิลปชนิดไหน ก็เป็น
 มาตรฐานอาวธได้ว่าวัฒนธรรม ของ ประเทศชาติ นั้น อยู่ใน ระดับสูง
 หรือต่ำแค่ไหน

ไหนๆ ได้พูดถึงเรื่องศิลปมาแล้ว ก็อยากจะพูดต่ออีกเล็กน้อย
 เพื่อแก้ความข้องใจที่ผู้เคยถาม ว่าทำไมกรรมศิลปกรจึงแสดงแต่
 ละครคอนซึ่งเป็นนาฏศิลป์แบบเก่า ไม่แสดงละครคอนตามลักษณะนาฏ-

ศิลป์แบบใหม่บ้าง ก็เพราะศิลปินมีสองอย่าง เปรียบเหมือนเขียนหนังสือด้วยบรรจงและตัวหวัด เขียนด้วยบรรจงต้องฝึกหัดเขียนกันนาน จึงจะมีความชำนาญเขียนได้ดี ส่วนเขียนตัวหวัดนั้นเอาความรวดเร็วเข้าว่า ขึ้นบรรจงบันทึกตัวก็ไม่ว่าง เพราะฉะนั้นการเขียนด้วยบรรจงกับเขียนตัวหวัดจึงไปด้วยกันเพราะมุ่งประโยชน์ไปคนละทาง ถ้าจะว่าในทางเดียวกันด้วยกันทั้ง ๒ อย่างเหมือนกัน นั่นคือในนาฏศิลป์แบบเก่ากับแบบใหม่ก็มีดังนี้

นาฏศิลป์ แบบเก่ามุ่งเอาความงามความไพเราะในการรำการร้อง จึงต้องใช้เวลาฝึกฝนกันนาน การดูนาฏศิลป์แบบเก่าความสำคัญจึงอยู่ที่ดงามในเรื่องรำ เนื้อเรื่องที่เด่นเป็นแต่ส่วนรอง ส่วนนาฏศิลป์แบบใหม่มุ่งให้ถูกอารมณ์คนดู ความสำคัญจึงอยู่ที่แสดงเรื่องได้ดี การรำเป็นแต่ส่วนรอง นาฏศิลป์แบบเก่าเด่นซ้ำเรื่องได้ ถ้านานๆเด่นทีก็มีผู้อยากดู ส่วนนาฏศิลป์แบบใหม่เด่นซ้ำไม่ได้ได้มอไปต้องเปลี่ยนเรื่องแปลกๆใหม่ๆอยู่ได้มอ คนจึงชอบดูเพราะถูกใจ แต่ดูแล้วก็เบื่อกันซ้ำอีกไม่ได้ อยากแต่เรื่องใหม่อยู่รำไป ผิดกับเด่นเรื่องรามเกียรติ์เรื่องอิเหนา ถึงให้ดูซ้ำก็ดูได้ ถ้านานๆเด่นที ความดีของนาฏศิลป์

แบบเก่าและแบบใหม่มีกันคนละทางอย่างนี้ ข้าพเจ้าจึงเอาเรื่องเขียน
หนังสือตัวบรรจงและเขียนหนังสือตัวหวัดเข้ามาเปรียบ เดี๋ยวนี้หาก
เขียนหนังสือตัวบรรจงได้น้อยเต็มที ถ้าไม่มีใครฝึกฝนสืบต่อเอาไว้ ต่อ
ไปจะหากคนเขียน หนังสือ ตัว บรรจง งาม ๆ ในเอกสาร ที่สำคัญ ๆ ที่ยัง
ต้องการกันอยู่ในตางโอกาสก็จะหาไม่ได้ ถึงหาได้ก็เขียนไม่ได้ดี ไม่
ได้งามถึงขนาดเหมือนแต่ก่อน เหตุฉะนั้นที่กรมศึกษาธิการตั้งโรงเรียน
นาฏศิลป์ขึ้น ก็มีจุดประสงค์โดยนับเป็นทำนองเกี่ยวกับที่กล่าวมานี้ คือ
สอนวิชานาฏศิลป์และดุริยางค์ศิลป์แบบเก่าของไทย ให้มีความเชียว
ชาญและรักษาแบบแผนอันดีงามซึ่งเป็นมรดกของเก่าไว้ไม่ให้เสื่อมสูญ
และในคราวเดียวกันก็สอนวิชาตามแบบใหม่ ประกอบไปด้วยเพื่อให้
ความคิดเห็นกว้างขวางออกไป เพราะสมัยนี้เป็นหัวเดียวหัวต่อ ที่แบบ
วิธีเก่ากับใหม่กำลังเผชิญหน้ากัน จะเห็นยว้งไม่ให้มาเผชิญหน้ากัน
ก็ไม่ได้ ด้วยเป็นธรรมชาติของโลกซึ่งหมุนก้าวหน้าอยู่เสมอ ถ้าหยุด
ถ่วงถ้ายค้ำคู้ถ่วง ถ้าก้าวเร็วเกินไปก็ตายเหมือนกัน คือกลายเป็นอื่น
ไม่ใช่ของไทย เพราะฉะนั้นจึงต้องส่งเสริมและบำรุงให้กลมกลืนกันทั้ง

ต้องแบบ อันเป็นเรื่องจะต้องพูดกันมากจึงจะของดีไว้ก่อน

โดยเหตุที่วิชาญาณาคีตม์และศุริยวงศ์คีตม์จำกั้อยู่ในวงแคบ ถ้าไม่มีโอกาสได้แสดงในวิชาศพของคนตลอดไป ก็ไปประกอบอาชีพอื่นไม่ได้สักดอก เพราะขาดวิชาสามัญซึ่งเป็นพื้นความรู้ไม่ว่าในวิชาชีพใด โรงเรียนญาณาคีตม์ของกรมศึตปากรจึงสอนความรู้วิชาสามัญควบไปด้วย แต่ไม่ใช่ชนิดจับปตาของมือ เพราะรู้ยู่่ว่าถ้าทำเช่นนั้นก็เป็นปีดเขาอะไรดีอย่างไหนก็ไม่ได้สักอย่าง เหตุนี้ในชั้นต้นๆของโรงเรียนจึงสอนหนักไปในทางวิชาสามัญมากกว่าวิชาญาณาคีตม์ ไปสอนหนักเขาทางวิชาญาณาคีตม์หรือศุริยวงศ์คีตม์แต่เด้นี้ดัดยของเด็ก เมื่ออยู่ชั้นสูงขึ้นไป เพรางณะนั้นต่อไปในไม่ช้าถ้าไม่มีอะไรมาทำให้คิดขัด ก็หวังได้แน่ว่าจะได้คิดบิ่ร่นใหม่เป็นล่นวนมาก ซึ่งมีความรู้วิชาสามัญระดับสูงกว่าคิดบิ่ร่นเก่า นี่เป็นเรื่องเป่าแตร แต่เป็นเป่าเมื่อได้ด่งมือทำแล้วแตรรู้แล้วว่าจะได้มดจริงจ้งเพียงไหนด้วยประการฉะนี้.

ร้องรำทำเพลง

ของ

อธิบดีกรมศิลปากร

พระท่านว่าคนเกิดมามีกรรม เพราะต้องเผชิญโลกต่อสู้กับ
เหตุต่าง ๆ ตั้งร้อยแปดพันประการ อย่างหนึ่งเราต้องสู้กับความหิว
เราจึงต้องไถต้องหว่านต้องทำการเพาะปลูกพืชผล เพื่อเอามาหล่อ
เลี้ยงร่างกายของเรา แล้วเรายังต้องแสวงหาเครื่องนุ่งห่มและที่อยู่
อาศัย เพื่อเป็นเครื่องกันหนาวกันร้อนและเป็นที่พักผ่อนร่างกาย ถ้า
พูดรวม เราทุกคนต้องทำงานจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อให้ได้สิ่ง
ต้องการอันจำเป็นแก่ร่างกาย เรื่องมันเป็นอย่างนั้นแหละ ข้าพเจ้าจึง
กล่าวมาข้างต้นว่า เราต้องเผชิญโลกต่อสู้กับเหตุต่าง ๆ มีความหิว
กระหายและความจำเป็นของร่างกายของตน ห่มกันเพงงเท่านั้นหรือ
เปล่าเลย

คนเราไม่มีร่างกายอย่างเดียว ยังมีใจครองกายครองชีวิตอีก
 ต่อหนึ่ง ข้าพเจ้ารู้ว่า ข้าพเจ้าเป็นข้าพเจ้าและท่านก็เป็นท่าน ไม่ใช่
 ท่านเป็นข้าพเจ้า หรือข้าพเจ้าเป็นท่าน ท่านและข้าพเจ้าต่างก็มี
 ความรู้สึกว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรเป็นบุญหรือเป็นบาป อะไรงาม
 หรือไม่งาม เพราะหรือไม่เพราะ ซึ่งทงนี้อาจมีต่างกันเพราะด้วยสิ่ง
 แวดล้อม และอุปนิสัยจิตใจอันเนื่องมาแต่ด้วย การศึกษาอบรมไม่ทัด
 เทียมกัน ดังที่ข้าพเจ้าเคยกล่าวมาแล้วคราวก่อน เพราะฉะนั้นจึง
 เป็นส่วนหนึ่งและเป็นส่วนสำคัญของร่างกาย ซึ่งต้องการอาหารหล่อ
 เลี้ยงด้วยความจำเป็น ไม่แพ้ไปกว่าความจำเป็นทางร่างกาย สัตว์ทั้ง
 หลายมีวิวัฒนาการเป็นตน มันมีความต้องการด้วยความจำเป็นในทางร่าง
 กายก็อย่างเดียวกับมนุษย์ เพราะมนุษย์ก็เป็นสัตว์โลกด้วยเหมือนกัน
 วิวัฒนาการเมื่อหมดความจำเป็นทางร่างกายแล้ว มันก็พอใจอยู่เพียง
 นั้น ไม่กระตือรือร้นที่จะแสวงหาอาหารมาบำรุงทางจิตใจ ให้เป็น
 สัตว์ที่คิดงามเห็นงามและประพฤติงาม ให้อุทิศตนความเป็นอยู่ของวิ
 วัฒนาการเป็นอยู่อย่างใดก็อย่างนั้น ไม่มีก้าวหน้า ถ้าจะมีก้าวหน้า
 แต่ทางร่างกายอย่างเดียว ส่วนจิตใจของมันแม้จะไม่ปรากฏว่ามี

ความก้าวหน้าเรื่อยเหมือนมนุษย์ คนกับสัตว์จึงแตกต่างกันที่ตรงนี้ ที่ข้าพเจ้าว่ามานี้ เป็นความคิดเห็นด้านปัญญาในแง่ของมนุษย์ ส่วนวิญญานมันจะคิดเห็นในแง่ของมันขัดแย้งอย่างไรบ้างข้าพเจ้าไม่ทราบ

ก็แหละอาหารสำหรับหล่อเลี้ยงจิตใจให้มีความเจริญวัฒนา เพื่อให้เป็นผู้คิดงานเห็นงามและประพฤติกงานคืออะไร ดังนั้นก็คือความรู้ทางวิทยาศาสตร์และทางศิลป วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ทางเหตุผลข้อเท็จจริง ส่วนศิลปเป็นความรู้ดีทางดั่งงาม ความรู้ทั้งสองอย่างนี้ก็เหมือนดังทงหยดในโถก เมื่อมันอยู่ตามถ้ำพังของมันก็ไม่มีความรู้ คือเมื่อมนุษย์นำเอามาใช้ให้ปรากฏเห็นผล จึงจะมีโอกาสเอามาเปรียบเทียบกับใครว่าดีหรือชั่ว ถ้านำเอามาใช้ในทางที่ถูกก็เป็นคุณ ถ้านำเอาไปใช้ในทางที่ผิดก็เป็นโทษ โถกเราเจริญก้าวหน้ามาถึงทุกวันนี้ และโลกที่เจริญแล้วกลับซดลง ก็เพราะมนุษย์เป็นตัวการนำเอาความรู้ทั้งสองอย่างไปใช้ผิดทาง อย่างอื่นก็เคย ท่านดูหรือฟังการแต่งละครคอนและการขับร้องแล้ว ท่านมีความรู้ดีอย่างไร ถาดูหรือฟังแล้วทำให้เพลินใจบรรเทิงใจ ทำให้จิตใจของท่านผ่องแผ้ว ก็จัดได้ว่าเป็นอาหารทางใจที่ดี ถาดูหรือฟังแล้วแม้จะเพลินใจ แต่ว่าทำให้จิตใจ

ใจของท่านกำเริบไปในทางกามกิเลส บ่อนใจท่านให้ตกต่ำโดยไม่รู้จัก
ตัว ก็จัดว่าเป็นอาหารที่แต่งแกล้งจิตใจ อันที่จริงเรื่องตลกหรือขบขันอย่าง
นี้ ๕๖๔
นทานกรุด

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และศิลปทั้งสองอย่างนี้เกี่ยวพันกันอยู่
แยกไม่ได้ ถ้าท่านเห็นว่าวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่ทำความเจริญให้แก่
มนุษยชาติ หรือคิดเห็นว่าศิลปเท่านั้นที่ทำความเจริญให้แก่มนุษยชาติ
ต่างไม่ตองอาศัยกัน ก็เป็นความเห็นที่แปลก เป็นจำพวกความเห็น
ของผู้ซื่อรื่องตลก ซื่อรื่องตลกลงไปมากเท่าใด ตัวก็จมตลกลงไปมาก
เท่านั้น เคยเห็นคับแคบอยู่เฉพาะแต่ในรื่องนี้ มองไม่เห็นกว้างบน
เป็นอย่างไรบ้าง ถ้ามีแต่ความรู้หนักหรือชอบแต่ทางไหน ก็อาจเห็น
แต่ทางนั้นว่าดี เปรียบเหมือนคนมอกับคน จะว่าอย่างไรนั้นดีกว่ากัน
นั้นไม่ได้ มันต้องมีอยู่ด้วยกัน ถ้าชาติเดียวกันใดก็เป็นคนที่ไม่สม-
บูรณ์นั้น ว่าถึงฝ่ายร่างกายกับจิตใจหรือว่าถึงฝ่ายรูปธรรมหรือ
นามธรรมกันนั้น มันต้องมีให้พอเหมาะกันจึงจะเกิดความเจริญ
วัฒนาขึ้นได้

ข้าพเจ้าจะไม่กล่าวถึงคุณประโยชน์ของวิทยาศาสตร์ เพราะ

เคยกล่าวไว้ในที่อื่นแล้ว ในทีนี้จะกล่าวถึงคุณงามความดีของศิลปิน
โปรดอย่าเข้าใจผิดไปว่าศิลปินคือสิ่งที่ดูแล้วทำให้กำเริบจิตใจ ถึง
เหล่านี้เป็นศิลปินเหมือนกัน แต่เป็นศิลปินชั่วเป็นชนิดที่ข้าพเจ้าเคยกล่าว
ไว้แล้วว่า เป็นศิลปินอกุศลธรรมมา ศิลปินที่ดั่งามชั่วเถลาคิดจิตใจผู้ฟัง
ให้ชื่นสุขก็มี เป็นอยู่อย่างกตาง ๆ ไม่ได้ไม่ชั่วก็มี เป็นอยู่อย่างเดียวกับ
วิทยาศาสตร์ที่ผิด ๆ เหมือนกัน มันอยู่ที่เจตนาของผู้สร้างผู้
แสดงและผู้ใช้ ผู้ใช้อ่านและผู้ฟัง มากกว่าอยู่ที่ตัววิทยาศาสตร์และ
ศิลปิน ข้าพเจ้าเองเคยสงสัยจนเท่าที่มานาน ว่าเหตุใดในภาพศิลป์ของ
ฝรั่งจึงนิยมวาดภาพคนเปลือย แม้จะแสดงการเต้นการรำก็มักชอบ
ทำให้เห็นวาม ๆ หวาม ๆ เส่ที่สนใจผู้ดู เราเห็นอย่างนั้นก็น้อยบางที่
จะต้องนึกว่าเป็นของดี ๆ ของเขา เขาเป็นชาติที่เจริญไม่ว่าอะไรที่เป็น
ของเขาที่เป็นของดี ๆ ทั้งหมด คิดอย่างนี้แล้วเราก็ก็นึกอย่างเขาบ้าง จะ
ได้มีความเจริญทันเทียมเขา ฉันนิยมยินดีแต่ของเรา ๆ ชาติ ๆ มันจะ
มีความก้าวหน้าตรงไหน แต่ฉันนึกไปว่า ของเขาไม่ใช่จะมีแต่ของ
ดีเสมอไป ของไม่ดีของเขาก็มียเหมือนกัน มีแต่คนมักต้องมัวช่วยอย่าง
เถลวราตามส่วนของมันเป็นคู่กัน ของใหม่ไม่ใช่ของดีเสมอไป หรือ

ของเก่าไม่ใช่ของดีเสมอไปเช่นเดียวกัน นี่เป็นคำกล่าวของภู่ฝรั่งคนหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าจำได้ แต่ใจความในที่นี้เขาหมายความว่า ไม่ว่าของใหม่หรือของเก่ามันมีทั้งที่ดีและที่ชั่ว ในเรื่องภาพศิลป์และนาฏศิลป์ของเขาก็มีย่างนี้ ฝรั่งเขาว่าชาวตะวันตกนำเอาแต่ของใหม่ที่ราคาถูกมาราคาถูก ซึ่งเขาเรียกในภาษาของเขาว่า Cheap modernism ไม่เผยแพร่ให้แก่ชาวตะวันออก ชาวตะวันออกส่วนใหญ่ก็คิดว่าเขามาเป็นตัวอย่างของคน ทั้งของเก่าที่ดี ๆ ของชาติตนเลย ก็คนมันเหมือนกันเป็นชาติเดียวกันเมื่อไหร่ ทำไมไม่เอาอย่างที่ดี ๆ ของเขามาตัดแปลงแก้ไขให้เข้ากับจิตใจของเราบ้าง และทำไมเขาไม่เอาอย่างที่ดี ๆ ของเขามาให้ชาวตะวันออกบ้าง ที่จริงเขาเผยแพร่อย่างที่ดีให้เหมือนกัน และเราก็เอาอย่างที่ดีเหมือนกัน แต่ว่าชนิดที่มราคาค่าเป็นธรรมดาย่อมซื้อขายยากต้อง เป็นเรื่องของพาณิชย์โยบายมากกว่าเป็นเรื่องของศิลป์

ข้าพเจ้าอยากจะอธิบายถึงเรื่องภาพเปลือยซึ่งเป็นภาพศิลป์ของฝรั่งอย่างที่ดีของเขาว่าอย่างไร ถึงกับวาดเขียนไว้ที่ผนังในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของเขาก็มิ แต่ต้องขอประทานโทษงดไว้ก่อน เพราะเป็น

เรื่องพูดกันเล็กๆ น้อยๆ ไม่ได้ ถ้าท่านต้องการทราบเอาไว้อุบัติกันที่
หลัง ขึ้นนามากด่าว่าไว้ในทันทีก็จะทำให้เรื่องที่กำลังพูดอยู่นั้นผิด
จังหวะของเรื่องไป

ข้าพเจ้ามีความเห็นว่างานใดเพื่อทำให้มนุษย์มีความเจริญก้าว
หน้า มีแต่การสร้างไม่ใช่การทำลาย งานนั้นก็เป็นงานที่ชอบซึ่ง
มนุษย์ควรประกอบ ว่าในส่วนงานอันเกี่ยวกับศิลปก็เป็นงานที่
ด้วย กวีและศิลปินคือผู้ซึ่งประกอบกรงานอย่างนั้น เป็นงานที่
ให้มนุษย์ได้รับความบรรเทิงเป็นสุขใจ ไม่ทำให้ใครได้ทุกข์ได้
ความเดือดร้อน ถ้ากวีและศิลปินเป็นผู้ดีมีอยู่ในอุดมคติของตน
ไม่ตระหนี่หรือหวงความรู้ และไม่นำเอาความรู้และความรู้ดีของตน
ไปใช้ที่ผิดทาง ก็จัดว่าเป็นกวีและศิลปินที่ดี ศิลปินมีมากอย่าง
ตั้งใดที่มนุษย์สร้างขึ้นมาขึ้นไม่ใช่เป็นเองโดยธรรมชาติ เพื่อมุ่งไป
ในทางงามตาหรือเพราะหูกเป็นศิลป ทั้งนี้ ข้าพเจ้ากล่าว อย่าง
กว้างๆ และในจำพวกศิลปต่าง ๆ เหล่านี้ศิลปเกี่ยวกับเรื่องร้องรำ
ทำเพลงอยู่ด้วย ซึ่งในที่นี้ข้าพเจ้าจะแหวกพูดแต่เฉพาะเรื่องตะคอน

ตะคอนของเราซึ่งเป็นแบบเก่ามีสองชนิด “คือตะคอนใน

หมายความว่า ตะคอนหลวงในพระราชฐาน กับตะคอนนอก หมายความว่าตะคอนของคนภายนอกพระราชฐาน วิธีเล่นต่างกันไปเล็กน้อย ตะคอนในหนักไปทางเจ็ดด้วยระบำมาก ร้องรำช้าๆ เอาแต่ฟังไพเราะและดูงามเป็นประมาณ ส่วนตะคอนนอกนั้นร้องรวบรัด เอาแต่ให้เรื่องดำเนินไปเร็ว ไม่ประจบในการร้องไพเราะและรำงามช้าเล่นก็คิดตกไปในตัวเสียด้วย ทั้งนี้เป็นด้วยคนภายในพระราชฐานเข้าใจของที่ดีงาม ส่วนคนภายนอกนั้นชอบแต่สนุกเฮฮา ถ้าเดินให้ดูงามๆ ก็เบื่อใจ และมีอีกกันอีกที่ตะคอนนอก ตัวตะคอนร้องเองแล้วตกคู่รับ เข้าใจว่าเป็นแบบเดิม แต่ตะคอนในมีคันเคี้ยงร้องแทนตัวตะคอน เห็นจะเป็นด้วยหากว่าร้องเองแล้วเหนื่อย ทำให้รำงามไม่ได้ แต่ภายหลังตะคอนนอกก็มีคันเคี้ยงขึ้นอย่างตะคอนในเหมือนกัน เพราะเจ้านายท่านทรงจัดให้หัดมหาดเล็กเล่นตะคอนทอดพระเนตร ท่านให้ถ่ายอย่างตะคอนในมาหัดทุกอย่าง ด้วยรู้สึกในพระทัยว่าทางนั้นเป็นทางดี แล้วตะคอนนอกที่ไม่ใช่ของเจ้านาย ยากจะดัดก็จำถ่ายไปทำบ้างแต่ดางอย่าง ที่ไม่ขัดข้องแก่ทางหากินของเขา

การเดินละครคอนนอกจึงเป็นวิธีเดินละครคอนในเข้าไปหลายอย่าง แต่ก่อน
 ละครคอนเป็นผู้ชายเดินทั้งนั้น เข้าใจว่าเป็นแบบเดิมมาเช่นนั้น ดูก
 ไม่มีอะไรชัดของ มีแต่ละครคอนในเท่านั้นที่หัดให้ผู้หญิงเดินเป็นการ
 ทำแสดง แต่แถวละครคอนนอกผู้หญิงก็เข้าเดินบ้าง มีทั้งผู้หญิงตัว
 และผู้หญิงปนกับผู้ชาย

ตามทักถ้าวมานี้ ถ้าวจำเพาะแต่การรำที่เป็นหลักมาแต่เก่า
 ก่อน แต่มาเวลานี้ยังมีละครคอนชนิดต่าง ๆ มากขึ้น เช่น ละครคอนดึก
 ดำบรรพ์ ละครคอนรำ ละครคอนร้อง ละครคอนพูด ละครคอนพูดสลับดำเป็น
 ต้น ข้อความข้างต้นนี้ ข้าพเจ้าได้ทราบมาจากท่านผู้ใหญ่มิเมตตาเล่า
 ให้ฟัง แล้วท่านยังเมตตาอธิบายให้ฟังถึงเรื่องการแสดงนาฏศิลป์ว่า

“การเดินจะดีหรือไม่ดี ไม่ได้อยู่ที่คน ๆ เดียว ความดีอยู่ที่
 คนเดินมีด้ามคี่ครั้งแก่กัน เห็นตัวอย่างมาหนักแล้ว เช่นการรำ ละครคอน
 โรงหนึ่งมีตัวเดินด้อยตัวหนึ่งจนมีโรงอื่นชญา คิดอุปายเกลียดกล่อม
 เอาละครคอนตัวนั้นไปเข้าโรงตน นี้กว่าละครคอนโรงเดิมจะยุบยากและ
 โรงตนจะเฟื่องฟูขึ้น แต่เปล่าเลย โรงเดิมเมื่อถูกแย่งคนดีไปแล้ว
 ก็เกิดตัวดีใหม่ขึ้น ไม่ตกต่ำอะไรไป โรงที่เกิดเกลียดกล่อมเอาคนดีไปได้
 ก็ไม่ดีขึ้น คนดีกลับดับชดช้อยหายไปเสียด้วยซ้ำ นี้ จะว่าเป็นด้วย

อะไร ต้องว่าเป็นด้วยสามัคคีร์ดแห่งตัวละคอนหมดด้วยกันทั้งโรง
 คือต่างช่วยอุดหนุนซึ่งกันและกัน โดยธรรมดาบุคคลผู้เดียวจะดีไปไม่
 ได้ นอกจากได้เพื่อนอุดหนุน การทำเพลงก็เคยเห็น ท่านผู้มบุญท่าน
 จิตเขาต่วนแต่ครู่ ๆ ทศของระนาดดเขาตมดกัน นี่กว่าจะได้ฟังดีหรือ
 แต่เปล่าเลย ผู้ป่วย่วงเด็ก ๆ ก็ไม่ได้ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น เหตุที่
 ท่านครูท่านไปชิงดกันเสีย จะเอาชนะกันเองที่ในวงของท่าน นั่นก็
 คือขาดสามัคคี วงเด็กที่ฟังดกว่าก็เพราะว่าเด็กเหล่านั้นเป็นสามัคคีไม่
 แข่งแย่งกัน อุดหนุนซึ่งกันและกัน การปรารภจะอดดว่าดี ช่ม
 กันเองในวงในพวกนั้นเป็นของแสดงที่สุด”

ขับไม้

เรื่องขับไม้ก็จะกล่าวต่อไปได้อาศัยเก็บความจากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพบ้าง จากความรู้เห็นของผู้เขียนเองบ้าง ผสมกัน ฉะนั้นตอนใดที่ท่านเห็นว่าผิดพลาด โปรดเข้าใจว่าเป็นของผู้เขียนโดยฉะเพาะ

คำว่า “ขับไม้” เป็นชื่อเรียกที่แยกออกได้เป็น ๓ อย่าง คือ เป็นชื่อวงดนตรีอย่างหนึ่ง เป็นชื่อกาพย์อย่างหนึ่ง และเป็นชื่อเพลงอีกอย่างหนึ่ง

วงดนตรีที่เรียกว่าขับไม้นั้น มีคนขับดำเนินตามบทกลอนคนหนึ่ง, คนตีซอสามสายคลอเสียงตามทำนองขับ แลตีเพลงในระหว่างจบบท ให้คนขับมีเวลาพัก คนหนึ่ง, กับคนโกวณฺเฑาะว์ประกอบจังหวะอีกคนหนึ่ง, รวมเป็น ๓ คนด้วยกัน. วงดนตรีที่เรียกว่าขับไม้นี้ เป็นของโบราณที่ไทยเราถือว่าเป็นของสูงศักดิ์อย่างหนึ่ง จึงมีแต่ขุนนางเจ้านาย และแม่แต่งานหลวงที่จะมีขับไม้ ก็มีแต่ในงาน

ซึ่งเป็นการสมโภชชั้นสูง เช่น สมโภชพระมหาเศวตฉัตร สมโภชเจ้า
ฟ้า และสมโภชช้างเผือก เป็นต้น, หากเป็นงานสมโภชเพียงชั้น
สามัญ ก็มีได้มีขบไม้ ซึ่งยังถือเป็นประเพณีมาจนคราบเท่าทุกวันนี้.
เข้าใจว่าในสมัยก่อน เห็นจะเป็นเครื่องขับไล่ผีในเวทบรรทมอีก
อย่างหนึ่งเป็นแน่ เพราะในพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องอิเหนา ตอน
อุณกรรณประทับบรรทมอยู่ในตำหนักสวนแห่งเมืองกาหลง บทที่
พวกกิตาหยันขับร้องก็มีว่า—

พระเอยพระยอศุข

พระสนธิทราอยู่บนที่

ทรงดัดขบไม้ให้

ซอด้ดั่งเสียงจำเรียงราย

เชิญพระบรรทมสถาพร

จะกด้าวกลอนถนอมกล่อมถนอย

ให้ไฟระเเด่นาใจสบาย

พระฤๅสายจงไถยาเอย

บทร้องบทนี้ สมัยหลังๆ ต่อมา ได้นำมาใช้ร้องเป็นทำนอง
เพลง เขมรบีแก้วทางใต้กวา

กับในเรื่องพระอภัยมณี ตอนพระอภัยมณีหลงรูปนางตะเว
ของสุนทรภู่ก็มีว่า—

พอพบคำย่ำอังกดองกระหึ่ม
นางสำหรับขับร้องทำนองใน
บรรทมฟังวังเวงด้วยเพลงกล่อม
จวนจะหลับกดับเห็นรูปนารี

ประโคนครมครนครนด้นเหว
ก็ทักขับขับไม้ไคร้
ประสานซอด้วงคดทงคดด้
อยู่ริมที่ได้ยาศน์ประหลาดใจ

วงดนตรีที่เรียกว่า “ขับไม้” นี้แหละ เป็นต้นทางที่จะวิวัฒนาการมาเป็นวงเครื่องสายไทยแถมมโหรีอย่างในทุกวันนี้ แต่ความประสงค์ที่จะกล่าว มีเพียงเรื่องขับไม้ จึงจะเว้นมิกล่าวถึงเรื่องอันเป็นส่วนตำนานมโหรีเสีย จะกล่าวแต่เฉพาะเรื่องขับไม้ต่อไป

ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า วงขับไม้ มีคนขับนำคนหนึ่ง คนสี่ซอสามสายคนหนึ่ง กับคนโถวบันเตาะอีกคนหนึ่ง รวมเป็น ๓ คนด้วยกัน แต่ถ้อยคำหรือบทที่คนขับ ขับนั้น เป็นบทกวีที่มีลักษณะบังคับต่างกับบทกวีอื่น ๆ เรียกเป็นชื่อเฉพาะว่า “กาพย์ขับไม้” ลักษณะของกาพย์ขับไม้ คล้ายกับกาพย์สุรางคนางค์ คือ มีวรรคละ ๔ พยางค์เหมือนกัน แต่สัมผัสก็คล้ายคลึงกัน แต่มากกว่ากาพย์สุรางคนางค์ ๒ วรรค บทหนึ่ง ๆ จึงเป็น ๘ วรรค ๓๒ พยางค์ ในหนังสือจินตามณีของพระโหราธิบดี วางกฎเกณฑ์กาพย์ขับไม้ไว้ว่า

“ขัณฑ์กำหนดอักษรตั้งคำ และนิยมให้กัณฑ์ต้องกัน ดูขัณฑ์กำหนด
หนึ่ง ควรแต่งแต่บท” กับยังมีโคลงเรียกว่า โคลงกำกับขัณฑ์ อยู่
ท้ายกาพย์ อีก ๒ บท อธิบายกฎเกณฑ์ไว้ว่า “อันโคลงกำกับขัณฑ์
กำหนดแต่ไม้โท อันไม้บทหนึ่งก็ขึ้น^๕ไปได้อักษรหนึ่ง มิได้
กำหนดไม้เอก และนิยมให้กัณฑ์ต้องกัน ดูขัณฑ์กำหนดหนึ่ง ควร
แต่งแต่บท” และคำที่ ๕ วรรคหนึ่งของโคลง ต้องรับสัมผัสกับคำ
สุดท้ายของกาพย์ ได้ให้ตัวอย่างกาพย์และโคลงกำกับขัณฑ์ไว้ดังนี้—

จักแสดงพระเดช	องค์ไท่หนุเบศ	ปั้นเกล้ากรุงศรี
ผ่านเทพอยุธยา	เรืองพระเดชา	ทวยทองธรณิ
อันตรัยไพรี	บอาจรวี	ด้วยพระสมภาร
ท่านได้ไปปราบ	เกรงพระอานุภาพ	ทั่วทุกทิศาร
ทำวราชนครศ	ทั้งปัจจุันตประเทศ	บเคยบันดาล
ถวายสุวรรณมาตย์	ทั้งบรรณาการ	มากราบถวายเมื่อง
พระเกียรติรุ่งเรือง	ภษา	
ทั่วทวนทุกทิศา	นอบน้อม	
ทรงนามไท่เอกา	ทศรถ	
กระษัตริมาชนพร้อม	บ่เว้นสักคน	

เดชพระบารมีนั้น
จกนบด้วยกบักดิ์
ดมภารภูตแต่บรรพ์
ยังบำเพ็ญเพิ่มได้

อนันต์
ฤาได้
นาเนก
กราบเกล้าโมทนา

นอกจากบัญญัติและตัวอย่างในหนังสือจินตามณีนั่นแล้ว ภาพ
ขัณฑ์ไม้ที่ได้นำมาในชั้นหลังนี้ก็ไม่ได้จะได้ดำเนิน ตามบัญญัตินั้นก็
เป็นต้นว่า ภาพหรือโคลงก็ไม่แน่ว่าจะจบลงด้วยบทคู่ บางทีในบทคู่
ก็จบลงได้ และโคลงที่ว่าเป็นโคลงกำกับขัณฑ์ไม้ อันจะต้องอยู่ท้าย
ต่อจากภาพ ก็กลายเป็นโคลงนำ เช่นเดียวกับเห่เรือ หรือ ภาพหรือ
โคลง ไป

ขัณฑ์ไม้ที่ใช้ในงานพระราชพิธีสมโภช ในสมัยโบราณจะเป็น
เช่นไรไม่ทราบแน่นอน แต่ที่ปรากฏในชั้นหลังนี้ เช่นสมโภชพระ
มหาเศวตฉัตร ในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล กัด หรือสมโภชช้าง
เผือกในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล กัด เริ่มต้นด้วยพราหมณ์อ่านฉันท

ดัดตั้งเวลายะดา เป็นกำหนดก่อน การอ่านฉันทมนกนเวลาเกือบชั่วโมง
จึงจะจบ ครั้นจบดัดตั้งเวลายะดา พราหมณ์จึงเบิกแว่นเวียนเทียน
ในขณะที่กำลังเวียนเทียนนั้นแหละ เป็นเวลาดังมือขับไม้ และขับไปจน
เวียนเทียนครบกำหนด ๓ รอบ จึงจะหยุด วิธีขับนั้น เป็นทำนองช้า ๆ
ลักษณะของทำนองคล้ายกับอ่านโคลง เกวียนเหวเรือและพากย์โขน ๓
อย่างผสมกัน ซอล่ามล้ำยก็กลอไปกับเสียงร้อง และบันฑิตะวักก็ไกว
ประกอบจังหวะไปตลอดเวลา เมื่อคนขับ ๆ จบไปตอนหนึ่ง ซอล่าม
ล้ำยก็ทำเพลงแซก เช่น ล่าธุการบ้าง เหาะบ้าง ดั้นเพลงซอล่ามแล้ว คน
ขับก็ขับตอนต่อไป ดังนี้

เนื้อเรื่องทขับ แต่เดิมทีเดียวจะใช้กาพย์เรื่องใดเป็นบทขับบ้าง
ก็หาทราบชัดไม่ แต่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ถ้าเป็นงานส้มโอร
ข้างเผือก ก็คงจะได้แต่งบทขับขึ้นขับระเห่แก่ช่างนั้น ๆ แต่ถ้าเป็น
งานอื่นๆ คงใช้แต่กาพย์ขับไม้ เรื่องพระรถเสนเรื่องเดียว เพราะ
เป็นคำถวายเป็นอวยชัยอยู่ในกาพย์เรื่องนั้นแล้ว กาพย์ขับไม้เรื่องพระรถเสน
นี้ ทัศนะแบบเป็นลุ่มๆ ช่อยเขียนตัวหวดาด ผีมืออาดกษณครวรัชกาลที่ ๔
ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นฉบับหวดง ด้านวนกตอนและถ้อยคำที่ใช้ แต่ง

ให้เห็นว่า เป็นวรรณคดีที่แต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่สามารถกำหนดได้ว่า แต่งในรัชกาลไหน วิธีแต่งก็แต่งอย่างโคลงนำ ซึ่งเป็นโคลงกระทู้ แล้วดำเนินกาพย์ โดยยกเอากระทู้ของโคลงนั้นมาขึ้นต้นต่อไป จนจบตอน ดังตอนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ชนเรือนหลวง” มีกระทู้ว่า “ชนดงนางเมือง” ดังนี้ -

ชน	เกยแถวเกาตั้ง	เสวยส่วดี
ดั่ง	สุพรรณรายรัตน์	เพริศแพร้ว
นึ่ง	ในวรสวรรคต	เนติมโกลย
เมือง	บพิตรพระแก้ว	เด่นจักเกษม
ชนดงนางเมือง	แท่นทองรองเรือง	ดุขศรีปรีดเปรม
เมืองกว้างช่างหลาย	ถูกขุนมุนาย	อยุ่เย็นเป็นเกษม
ยินดีปรีดเปรม	วิโรจน์โอชเอม	ทรงหลายถวายกร

ต่อไปนี้มีกระทู้โคลง เช่น ข้าสาวชาวแม่, น้ำไหลไฟดับ, สัมผัสมาตรา, เต็ดกำนรานใบ, ไต่ถามความดับ, ดึกคืนคนนอน, ปล้ำปลุกปลุกนึ่ง. แล้วก็ต้องแต่งกาพย์ประกอบเหมือนดังกระทู้ต้นที่ได้กล่าวมาแล้วทุก ๆ บท จึงเข้าใจว่าคงจะแต่งในสมัยหลังห่างจากที่

พระโหราธิบดีได้บัญญัติกฎเกณฑ์ไว้มาก เพราะถ้าเป็นในระยะใกล้ๆ ใครเลยจะบังอาจนอกบัญญัติไปจนถึงตรงกันข้ามเช่นนั้นได้

กาพย์และวิธีการที่ขับอย่างนี้ เหตุใดจึงเรียกว่าขับไม้ เป็นสิ่งที่น่าสงสัย ในด้านเพลงดนตรี ก็มีเพลงชื่อ “ขับไม้” เหมือนกัน แต่ยังมีเพลงอีกเพลงหนึ่ง ซึ่งเป็นเพลงคู่กัน ชื่อว่า “ขับนก” เมื่อบรรเลงเป็นเพลงคัมภ์ จะอยู่ก่อนเพลงขับไม้เพลงหนึ่ง จึงเป็น “ขับนก ขับไม้” เมื่อพิจารณาทางด้านชื่อเพลง ดูก็พอจะเห็นรางๆ ว่าคงเป็นขับชมนก และขับชมไม้ หมายความว่าพรรณนาในเรื่องนก หรือเรื่องไม้ คำว่าชมหรือพรรณนาเรามักไม่ค่อยพูด เป็นอันว่ารู้กันเอง เช่น แห่ เทศน์พรรณนาถึงภรรยา ดนตรี นกและถ้า เราเรียกว่าแห่เจ้า แห่ไม้, แห่นก และแห่ถ้า. ฉะนั้นคำว่าขับไม้ก็คงเป็นขับชมไม้เอง

กาพย์และทำนองที่เรียกว่า ขับไม้ นี้ แต่เดิมคงจะมีไว้สำหรับกล่อมถวายเป็นเวลาบรรทม (ดังอุทาหรณ์ในเรื่องอิเหนาและพระอภัยมณี ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น) และบทขับกล่อมเวลาบรรทมที่ใช้กาพย์ชนิดนี้ ครั้งแรกก็คงจะกล่าวพรรณนาแต่ในเรื่องชมป่าเขาถ้ำน้ำต่าง ๆ เท่านั้น จึงทำให้เรียกกันติดปากว่า ขับไม้ ภายหลังเมื่อความเคยชินเกิดขึ้น

จนฝังตัวแน่นแฉกก็เลยกลายเป็นข้อของกาย และวงดนตรี ชนิดนั้นไป
ถึงแม้จะช่วยด้วยเรื่องอื่นที่เรียกขานไม่ และคงมีมาก่อนที่พระโหราธิบดี
จะได้แต่งกฎบัญญัติไว้ในหนังสือจินตามณแล้ว

เมื่อวงดนตรีและกายขบไม้เป็นของสูงสำหรับขบกล่อมถวาย
เวลาบรรทมแต่โบราณ ต่อมาพิชิตอันนับว่าเป็นของสูงสำหรับพระ
มหากษัตริย์ที่จะต้องกล่อมขวัญ จึงใช้ขบไม้เป็นเครื่องกล่อมเช่นเดียว
กัน และเราก็นิยมเรียกกันอยู่ว่า “กล่อม” เช่น กล่อมช้าง กล่อม
เศวตฉัตร เป็นต้น แม้ในเวลาทรงพระเครื่องใหญ่ (คือคัตฉม)
ของพระเจ้าแผ่นดินและกรมพระราชวังบวร ก็เคยใช้ทำนองขบไม้ขบ
กล่อมถวาย แต่โดยมากบทที่ขบมักเป็นกาพย์ชนิดอื่น ไม่ใช่กาพย์
ขบไม้ ต่อๆ มาภายหลังจึงได้เปลี่ยนเป็นอ่านฉันทเรื่องต่างๆ เช่น
ฉันทกวี เป็นต้น แล้วจึงเปลี่ยนมาเป็นขบได้ภาคอีกต่อหนึ่ง

ส่วนเพลงที่มีชื่อว่า ขบไม้ ซึ่งคู่กับ ขบนก ดังได้ยกเอามา
มาเป็นข้อต้นนิพนธ์ฐาน คำว่า ขบไม้ นั้น เป็นเพลงที่มีทำนองอันได้
ประดิษฐ์ขึ้นตามหลักวิชาการด้านดุริยางคศิลป์ แยกออกมาจากตำรา
ขบเป็นกาพย์อีกชนิดหนึ่ง แต่เพื่อนำผู้ฟังให้ทราบว่าเป็นเพลงนี้ได้คิดจาก

ตำนานของกาพย์ขับไม้ เวลามาบรรเลงจึงได้ใช้เครื่องขับหนึ่งอย่างใดอย่าง
หนึ่ง คัดเขียนเสียงบันเตาะว้ จึงเป็นเหตุทำให้ชื่อเพลงขยายออกไปว่า
“ขับไม้บันเตาะว้” ซ้ำบทที่ร้องในเพลงขับไม้บันเตาะว้นี้ ก็ใช้กลอน
สุภาพ หาได้ใช้กาพย์ขับไม้อย่างเดิมไม่ ตัวอย่างเช่นบทร้องในละครคอน
คึกคักบรรพพร่อง อีเหินา พระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้า
ฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ตอนนางมะดีหู้ไห้วพระ แดะกล่าว
คำเสียงเทียบที่บ่นว่า

พระเป็นเจ้า	จงโปรดเกล้าให้แจ้งบัญชา
ขอถวายพระพรที่บูชา	นี้เทียบนุชบานารี่
นี้เทียบอิเหนานิดดา	นี้เทียบจรกากรุงศรี
เทียบทองทองล้ำมเด่น	ขอจงเป็นทิดเคียงทนาย

การที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา-
นุวัดติวงศ์ ทรงบรรจุนำเพลงขับไม้บันเตาะว้ตรึงนี้ ก็เพราะในเนื้อเรื่อง
เป็นการดัดมโหรีขับบูชาพระเป็นเจ้าอย่างหนึ่ง ทั้งทำนองเพลงหรือก็เยก
เย็น ทำให้บังเกิดศุภราศีตาพระชนม์ ยิ่งประกอบกับความมิดของฉาก
ในวิหาร มีแต่แสงเทียนส่องตัวละครคอนพอวับๆ แวมๆ ด้วยแล้ว จะ
นี่ยังเห็นว่า เพลงขับไม้บันเตาะว้ เหมาะสมล่้วนกับตัวละครและฉาก

ทำให้ทราบซึ่งในใจในขณะนั้นด้วยนัก

ถึงแม้ข้าไม่ในด้านทำนองเพลงจะกลายมาถึงเพียงนี้ ข้าไม่
ของเดิมที่ใส่กายข้าไม่เป็นอย่างนั้น ข้าขอถามด้วยคดีนี้ และม
บัณฑิตวโฏาะประกอบจึงหว่า ก็ยังคงมีอยู่ มิได้เสื่อมสูญไป ถ้าพ
ถึงความไพเราะก็เป็นคนละอย่าง เปรียบกันไม่ได้ แต่ว่าโอกาสที่จะ
ใช้มีอยู่เพียงในพระราชพิธี เช่น ฉัตรมงคล ถวายพระเศวตรกฤษ
หรืองานที่盛典จริงๆ เท่านั้น จึงทำให้เป็นห่วงว่า ถ้าไม่รีบสืบค
กันไว้ ก็ยากที่จะสูญไปเสียได้โดยง่าย เพราะงานเช่นที่กล่าวมานั้น
จึงจะมีสักครั้งหนึ่ง และถึงมีก็น้อยคนที่จะได้ยินได้ฟัง ทั้งของผู้ฟัง
ในสมัยนั้นก็จะกำหนดค่าของตัวเองไปเสียมากแล้วด้วย.

มนตรี ตราโมท

พิมพ์ที่

๑๖๐ เสาชิงช้า ถนนบำรุงเมือง พระนคร
นายรวต รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์โฆษณา

พ.ศ. ๒๔๕๑

